

September 2003

Aega, kui saabub astronoomiline sügis, teavad kõik. Või saavad seda kalendrist teada. Loodus otsustas aga suve lõpetada nädalapäevad varem: klimatoloogiline sügis, s.o aeg, mil ööpäevane keskmine õhutemperatuur langeb püsivalt alla 13 kraadi, saabus Tartumaale 2003. aasta 17. mihklikuu päeval.

Seejärel ilmataat mõlves veidi ning lõpetas ametliku suve ilutules-ting, paukude ning piksevihmaga. Just aastaaja vahetuse tunnil kukkusenine Tartu 23. septembri soo-jarekord 1901. aastast, uus on 23,6°. Valgas aga registreeriti sellest veelgi, 0,8 kraadi võrra kõrgem näit.

Kõrberiiptides oli sügise tulek suviselt kuum: Araabia poolsaarel ligi 43°. Antarktise jääkõrbe keskel, lõunanabal tähistati pidulikult kevade tulekut, algaspool aastat kestev polaarpäev. Ainult et endiselt paugub seal 60-kraadine pakane...

Septembru ilm püstitas ka uusi külmarekordeid (seda ikka 2 m kõrgusel õhus, kus harilikult õhusooja mõõdetakse). Kolmanda kuupäeva külmarekord on nüüdsest Tartus 0,0°, Tallinnas 0,1° ning Pärnus 2,5°. Rohupinnal, 2 cm kõrgusel, kus on harilikult kõige külmem, mõõdeti Türiil koguni 6 külmakraadi.

Jõgeva agrometeoroloogide andmeil on ilmselt varaseim öökülm olnud 17. augustil 1999, kui Järva- ja Jõgevamaad tabas külmaline. Mitu loodusvaatlejat mõõtis tol varahommikul õhus -0,1°. Kuusikul,

ühel meie maa sügisestest külmapoolustest, on miinuskraade märgitud mitmel aastal 27.–29. augusti paiku.

Jahedat ilma oli siiski vaid mõnel päeval, Eesti keskmiseks õhutemperatuuriks rehkendati meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis tavalisest kraadi võrra kõrgem näitaja 11,8°. Soojem oli mere ääres: Ristnas saadi õhusoojaks 13,2, Sõrves 13,5°, jahedam oli sisemaal (Kuusikul ning Jõhvis 11°).

Vihma sadas keskeltläbi 32 mm, alla poole tavalisest kogusest. Enam tuli vihma Kesk-Eestis (Kuusikul 47, Türiil 43 mm), vähem lõuna pool (Tartus 14 mm, sajandi kuivuselt 3.–5. koht!). See-eest oli päikest näha kolmandiku võrra enam.

Mihklikpäeval, ilmaennustamise seisukohalt olulisel päeval, puhus lõunakaare tuul. Viljandimaa rahvatarkuse kohaselt sel juhul „ei tule lumi enam kunagi maha“. Jube lugu.

Sügiskuu oli paljudes riikides tormine. 28. septembril tabas Itaaliat üks kõigi aegade suurimaid elektrikatkestusi. 57 miljonit elanikku jäi pimedusse. Põhjus: tugev torm lõhkus mitu kõrgepingeliini, mis toitsid Šveitsist ja Prantsusmaalt Itaalia energiasüsteemi. Kuuldavasti lendasid liinidele maast ülesrebitud puud.

Veerandsajandi tugevaim taifuun Dujuan ('asalea') rappis Taiwani ja Hongkongi, samasugust pahandust tegid orkaan Fabian Bermudal ning Isabel USA-s.

Oktoober 2003

Kas tõesti kordub mullune talv ja lumi tuleb juba oktoobris maha? Nii mõtlesid tuhanded Eesti elanikud, kui viinakuu teises pooles kukkus külmetama ja lund sadama.

Juba viieteistkümnendal hakkas Põhja-Eestis taevast langema mingit lumesarnast ollust, neli päeva hiljem aga kõike seda, mida hilissügis pakkuda suudab: vihma, lõrtsi, lobjakat ja lund. Üpris sageli võib meie mail sügiseti esineda säärast olukorda, kus lund sajab isegi kõrgrõhkonna tingimustes – külm õhumass, mis tulnud Soome poolt, kohtab suhteliselt sooja lahe kohal niiskemat õhku ning tekitab tihedaid lumepilvi.

Ligi nädalapäevad püsis põhjarrannikul 5–17 cm paksune lumekiht, paiguti ka tuiskas talviselt. Tartumaal seevastu sai maa üleni valge olla vaid paar päeva, siis tegi soojalaine oma töö.

Kui kuue esimene kümp päevad oli tavalisest ligi kraadi võrra soojem, polnud isegi öökülmi, siis alates 20. kuupäevast valitsesid õõsiti juba kõvad külmakraadid. 27. oktoobri varahommikul mõõdeti Jõgeval õhus -14,7°, lumepinnal aga 22 pakasepügalat.

Kui oktoobrist kokkuvõtete tehiti, selgus, et riigi keskmine õhutemperatuur (4,3^o) oli pikaajalisest keskmisest ehk normist üle kraadi madalam. „Sooja“ mere ääres oli temperatuur kõvasti kõrgem (Ristnas 6,5^o), mägisemas Pandivere kandis aga tublisti jahedam (Väike-Maar-

jas 3,5°). Eesti kirdenurk sai oktoobris vihma ja lund ligi neli korda enam kui Läänemaa (Jõhvi 114, Lääne-Nigula 24 mm), keskmiselt tuli Eestis aga 59 mm sademeid, norm oleks 68 mm.

Kuu keskel läks Päike näost plekiliseks ning kukkus möllama. Selliseid (raevu)purskeid ei ole Maa elanikud kaua tunda saanud. Nn päikesetuule kiirus – kiirus, millega kõiksugu osakesed: prootonid, elektronid jm, kihutavad ilmaruumi – ületas 1200 km sekundis, olles seega tavalisest neli korda suurem!

Häiritud oli kosmoseside, nässu läks paar satelliiti. Kanada kohal

lendasid lennukid harilikust madalamalt: põhjapoolkera magnetpooluse kandis kardeti saada suurt kosmilise kiirguse doosi.

Veelgi ohtlikum on säärastes tingimustes orbiidil viibivate astro-, kosmo- ning taikonautide elu: mitu päeva äärmiselt tugevat magnet tormi, nagu see oli 24. ja 30. oktoobrivahel, võib neile saatuslikuks saada. Samas töid päikeserajud ka midagi ilusat kaasa: inimlapsed said näha haruldast värvi kaid virmalisi.

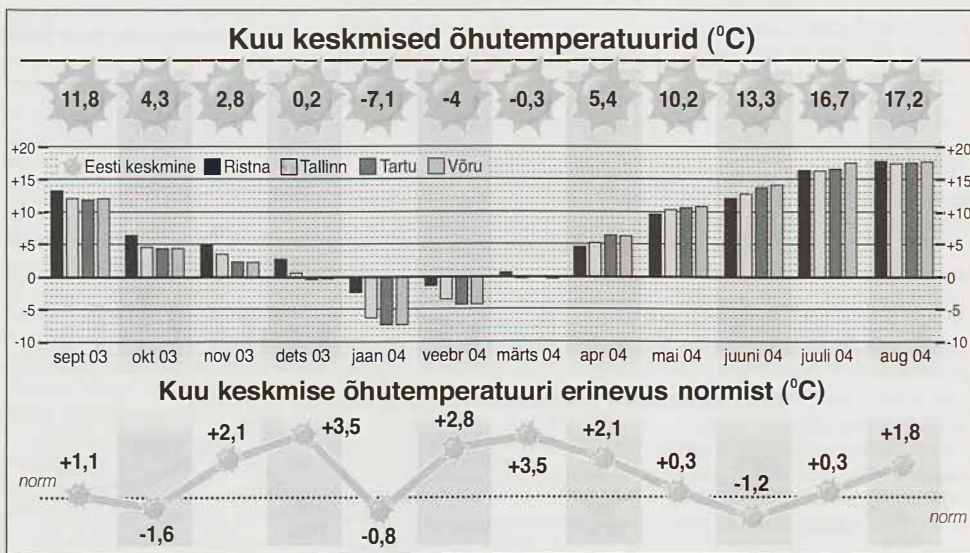
Lõunapoolkeral hakkas kevad tuure peale keerama: kui kuu algupäevil oli nabal veel 62 kraadi külma, siis peagi hakkasid maksi-

maalsed temperatuurid kerkima juba -45° kanti. Kõige soojemaks mandriks sai jälle Austraalia, kus palavust mõõdeti 40 kraadi ümber.

November 2003

2003. aasta november oli Eestimaa rõske, pime ja märg, samas aga soe. Nii nagu ikka vahel juhtub, kuigi mitte väga sageli: Tartu pikaajalises kliimareas on alates 1866. aastast vaid 18 talvekuud olnud soojemad.

Kui Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis kuust kokkuvõtteid tehti, selgus, et kogu riigi keskmine õhutemperatuur oli novembris $2,8^{\circ}$, tervelt kahe püga-la võrra soojem tavalisest. Pole siis

mingi ime, et kusagil Saaremaal õitsesid sinililled ja lendasid herilased.

Kõige soojem oli muidugi mere ääres (Ristnas rehkendati keskmiseks 4,9°), märksa külmem ja lumisem oli Pandivere kõrgustikul: 2,0° Väike-Maarjas ja Jõhvis. Kui aasta tagasi tõeliselt talvisevõitu talvekuul langes kraadiklaasi näit 16 külmapügala kanti, siis tänava mõõdeti alamtemperatuure vaid -4° ümber. Ei valutanud Mardil varbad ega külmetanud Kadriil küüned.

Midagi oli novembris ka normikohast – sademeid, nii vihma, lõrtsi, lobjaka kui lume näol. Eesti sai keskmiselt taevamärga 60 mm ula-

tuses (norm 59 mm). Rohkem kui vaja sadas Lõuna-Eestis (70 kuni 80 mm), vähem aga pealinnas – 44 mm.

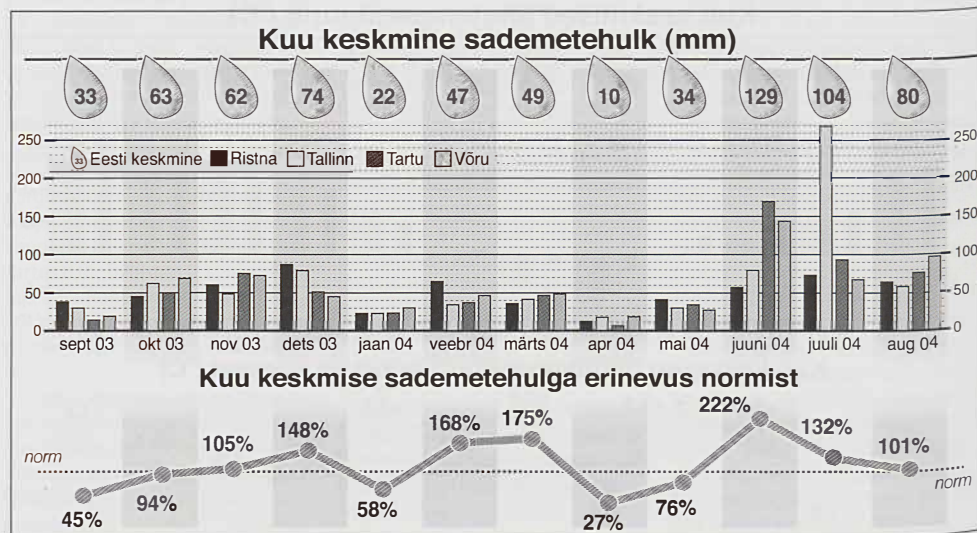
Ennemuistsetel aegadel jälgiti kõrgemalt poolt hoolega inimeste tegemisi. Eriti veel novembris – hingede kuul. Kui puhusid kõvad tuuled, oli see märgiks, et ülal poldud elavate tegemistega rahul.

Novembris 2003 oli meil Eestis vähe maapealseid tormituuli, seevastu möllasid uued tormid Päikesel. 4. novembril toimus seal vägev purse, üks sajandi võimsamaid. Onneks oli see suunatud Maast eemale, nii piirdus seekord asi vaid virmalistega (meil nagu enamasti ikka pilvetagustega).

Mujal maades oli ilm palju tuulisem. Tornaadod möllasid nii Belgias kui Texases, viimases paigas korraga koguni kuuekaupa! Taifuun Ne-partak (kohaliku vägilase nimi Mikroneesias) tegutses Hiina lähistel ning Lupit (mingis filipiini murrakus 'õel') tappis saarlasli Väike ookeni atollidel.

Soe polnud mitte ainult meil, vaid ka mitmel pool mujal Euroopas. Uueks novembri rekordiks on Kreet saarel 32,4°, Norra kuu tippmargiks sai aga 21,8°.

Kõrgeim temperatuur mõõdeti novembris Alžeerias: 45,1°. Siberis aga jõudsid päralt tõeliselt talvised pakased (-53,9° Jakuutias Oimjako-nis).

	MAKSIMUM- TEMPERatuur	KUUPÄEV/ JAAM	MIINIMUM- TEMPERatuur	KUUPÄEV/ JAAM	MAKSIM SADEMED ÖÖPÄEVAS	KUUPÄEV/ JAAM
Sept 2003	24,4 °C	23./Valga	-2,5 °C	25./Kuusiku	23,5 mm	30./Virtsu
Okt 2003	15,9 °C	5./Valga	-14,4 °C	27./Kuusiku	37,2 mm	13./V-Maarja
Nov 2003	10,1 °C	4./Kunda	-7,3 °C	25./Jõhvi	17,8 mm	23./Pakri
Dets 2003	6,9 °C	8./Sõrve	-17,5 °C	24./Jõhvi	33,9 mm	25./Sõrve
Jaan 2004	2,9 °C	12./Ristna	-21,7 °C	25./Jõgeva	9,7 mm	15./Kunda
Veebr 2004	6,3 °C	4./Virtsu	-23,6 °C	19./Kuusiku	20,9 mm	1./Pärnu
Märts 2004	12,8 °C	30./Tiirikoja	-19,6 °C	5./Võru	21,5 mm	25./Kunda
Aprill 2004	20,6 °C	21./Jõhvi	-10,1 °C	2./Jõhvi	11,3 mm	22./Võru
Mai 2004	28,0 °C	6./Pärnu	-5,3 °C	13./Jõhvi	19,8 mm	15./V-Maarja
Juuni 2004	26,3 °C	24./Võru	0,5 °C	1./Kuusiku	50,7 mm	8./Viljandi
Juuli 2004	28,6 °C	23./Valga	5,2 °C	9./Jõhvi	78,3 mm	29./Harku
Aug 2004	29,5 °C	4./Pärnu	1,7 °C	15./Kuusiku	40,0 mm	31./Türi

Detsember 2003

Jõulukuu algas nagu viimastel aastatel sageli: akendel põlesid elektriküünlad, linnades kõlasid õhtuti ilmkärakad, taevast tuli kõike: lund, vihma, lõrtsi. Kus lund maas polnud, öitsesid kevadlilled, Virumaa metsades olevat leida olnud isegi kukeseeni. Polnud ka midagi imestada – õhusooja oli esimesel kümpäevalku paar kraadi, teisel isegi viis kraadi tavalisest enam! Ka tuult oli palju – kahjuks. Põhja-Eestis lendasid jõulu- ja murdusid pargipuud, torm katkus kõvasti katuseid.

Lumi kord tuli, siis jälle kadus. Kõige paksema valge vaiba sai endale Kirde-Eesti (17. kuupäeval oli Narvas 10 cm, 21. detsembril oli Väike-Maarjas aga 14 cm lund).

Selle talve kõige külmemad hommikud olid just jõulude eel, kui päikselistel varahommikutel mõõdeti 23. detsembril Kuusikul -16,9 ja päev hiljem Jõhvis 17,5

külmakraadi. Just oli lõppenud üks selle aasta suurtorme, mis tegi põrguks 22. detsembril põhjaranniku ning eriti Tallinna inimeste elu. Mõll oli ilmataadil täpselt ajastatud, algas ju kalendritäht.

Paar tõmmati hinge, siis tabas maad uus torm, mis kohati saavutas orkaani jõu. Ei väljunud sadamatest laevad ja praamid, takerdusid isegi trammid.

Seekord jõudsid tormi-iilid ka lõunasse. Tartumaal mõõdeti jõulu esimesel pühäl tuule puhanguliseks kiiruseks 18 m/s. Tuli vihma ja lõrtsi, mis paiguti tegi teed tattlibedaks. Pärast pühi oli maa jälle sügisest roheline või must.

Muu maailma ilm oli kohati palju hüllem. Jõulukuu algas Lõuna-Prantsusmaal suure uputusega. Kahe päevaga sadas Marseille'i lähedal maha 200 mm vihma, kolmandik meie aastastest sademetehulgast!

Soome iseseisvuspäeval lendasid seal puud ja katused, Rootsis jäi

küünlavalgele juba kuu algul üle 80 000 pere, Norras katkes paiguti rongiliiklus.

Ühendriikides tuli idaosariikides jõululumi maha liig vara – kuu alguses ning liiges koguses. Päärisjõuludeks oli see juba sulanud. Muide, valged olid tänavused jõulud kolmandikul USA-st, Inglismaal aga vist mitte kusagil (kuigi seal piisab teatavasti pühade valgeks kuulutamiseks, kui 25. detsembril langeb kasvõi üks helves Londonis ilmateenistuse katusele).

Jõululaupäeval oli palavaim koht Põhja-Austraalia, kus valitses südasuvine 45-kraadine kuumus. Sibeiris registreeriti samas -53° ja Põhja-Kanadas -44°, lõunapoolusel mõõdeti "vaid" 26 külmapäevalat.

Jordaaniais püsis palav pöud, kuningas Abdullah II käskis juba alamatel jumala käest vihma paluda. Filipiinidel tuli jällegi vihma säherduses koguses, et vesi uhtus mine-ma terved külad.

Jaanuar 2004

Mõnel talvel püsib paks lumi maas mitu kuud järjest, siis jälle saabub aeg, kus ei tasu aastaid suuski välja otsida.

2004. aasta jaanuar jättis paljudele vaid meeldivaid mälestusi: küttearved polnud teab mis kõrged, maa püsis pea kõikjal valgena, lumekahurväe toetusel sai nii Otepää suusapidu kui ilmataadi toetusel Mõedaku maraton kenasti peetud. Vähemalt Ida-Eestis ei tõusnud jaanuaris õhutemperatuur kordagi nullist kõrgemale!

Näärikuu algus oli tormiline, isegi sisemaal küündisid tuuleliidid 13 meetrini sekundis.

Õnneks ei olnud ilm pakaseline. Esimesel kuupäeval oli palav teisel pool maakera Austraalias (kohati üle 47°), põhjapoolkera külmapoolusel Verhojanskis mõõdeti aga 53 miinuspügalat.

Märksa soojem oli lõunanabal (Amundseni-Scotti jaamas -24°) – ikkagi südasuvi! Eestimaa kõige madalamad temperatuurid märgiti seekord Pandivere ja Vooremaa kandis (Jõgeval 25. jaanuaril -21,7°).

Näärikuus paukus pakase asemel hoopis Võrtsjärve jää. Seda kergitas tagurpidi voolav Emajõgi. Kärakaid tegid ka sõjamehed, kes said kätt harjutada arvukate jõgedele tekkinud jääpaisude õhkimisel.

Kuigi sademeid tuli Eestis keskmiselt vaid 22 mm, veidi üle poole tavalisest hulgast, olid jõed vett täis kui kevadel. Rohkem sadas lund

kõrgustikel (Võrus 29 mm ehk 91% normist), vähem lääne pool.

Kui kuu lõpul ilmaandmed kokku võeti, selgus, et riigi keskmine õhutemperatuur oli tänavu -7,1°, ligi kraadi võrra keskmisest külmem. Kõige soojem oli endiselt mere ääres, kõige jahedam Pandivere kõrgustikul.

Veebruar 2004

Veebruar 2004 kinnitas järjekordselt eesti vanarahva tarkust: aastad põle vennad ega talid õed. Kui eelmise talve jaanuaris ladistas vihma ja veebruaris, Tartu maratoni päevil

õeldi, et lund oleks võinud vähemgi olla, siis nüüd oli kõik vastupidi. Kui näärikuu pidas vastu ilma ühegi sulata ja kuu teisel poolel tuli Otepää kahurilumele ka taevast tõhusat liisa, siis veebruaris...

Juba esimestel päevadel ehmatati Tartu suusamaratoni sõpru äärmiselt ebameeldiva ilmaprognoosiga, mis kahjuks läks ka täkke. 4. ja 5. veebruaril hakkas vihma sadama. Valga sai 12, Tõravere 9 mm vihma, õhusoo kerkis seal pea viie pügalani. Ja vaevaga varutud lund poleks nagu olnudki.

Tšehhi kirjanik Karel Čapek on

10.-11. jaanuaril 2004 oli ilmavana täpselt nii helde, et Eesti suutis edukalt korraldada suusatamise MK-võistluste etapi Otepääl. Oli lund, oli parajalt külma ning oli midagi täiesti uut – fännid tunnisaunas. Paarkümmend päeva hiljem tegi ilmavana kannapöörde ja Kääriku maraton jäi – jälle! – lumepuudusel ära.

hoiatanud: "Veebruar paistab kõigi ülejäänud kuude seas silma oma salakavalate vempudega: olge tema suhtes ettevaatlik!" Jumala õige: kohe pärast maratonipäeva keeras külmale ja lumesajule. 19. kuupäeva varahommikul mõõdeti Kuusikul selle talve madalaimaks õhutemperatuuriks $-23,6^\circ$. Kogu talvel vaid paar-kolm pakasepäeva!

Kui meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis tehti kokkuvõtteid, siis selgus, et küünlakuu oli tõesti soe: Eesti keskmiseks temperatuuriks arvutati $-4,0^\circ$ (pikaajaline keskmine ehk norm $-6,8^\circ$). Soojem oli mere ääres, märksa külmem aga Kirde-Eestis. Sademeid nii lume kui vihma näol tuli ebaühtlaselt: Tallinnas 34 mm, Ristnas aga 76 mm ehk 224% tavalisest kogusest!

Iseseisvuspäeval oli igati kena marsiilm: mõni kraad külma, taevast sinine (ometi võis imetleda ka Eesti õhujõudusid), päike säramas. Sai rahulikult pilli puhuda, marssida, palvetada. See tundus seda õndsalikum, et samal ajal oli Skandinaavia maades kõva lumemõll.

Ilmataat tegi tükke mitte ainult siinmail. Kuu algul tõusis Viinis õhusoe 17, Baskimaal isegi 25 kraadini. Samal ajal lõdiseti külmas ja lumes Kanadas ja USA põhjapoolsemates osariikides. Colorados tuli kahe päevaga mägedelt alla üle 100 laviini. Ka Kreekas sadas alla tohtu lumekogus, Ateena jäi paariks päevaks lumevangi, mitmel saarel nähti lund esimest korda 62 aasta jooksul.

Märts 2004

Esimene ametlik kevadkuu tõi Eestisse vaid varakevade, s.t aja lume sulamisest kuni ajani, mil ööpäeva keskmine temperatuur jääb püsivalt üle $+5^\circ$ (vegetatsiooniperioodi ja klimatoloogilise kevade algus). Õieti polnud märtsis vist ainsatki sellisele päriskevade kriteeriumile vastavat ilma.

Ometi arvutati meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis riigi keskmiseks õhutemperatuuriks $-0,4^\circ$, mis on tavalisest ligi 3° kõrgem näitaja.

Normaalne talvine ilm püsis esimesel kümpäevakul – maa oli lume all, taevast tuiskas, teed olid libedad.

Kagu- ja Ida-Eestis mõõdeti paaril varahommikul isegi pakaselähedasi kraade: Võrus $-19,6^\circ$ ja Jõgeval $-18,1^\circ$. Võrrelge: meie külmapoolusel Jõgeval on kauges 1942. aasta märtsis registreeritud isegi 34 külmakraadi!

Ülejäänud kaks kolmandikku kuust oli juba märksa soojem. Kuu keskel sadanud vihm tegi põllud kohati päris paljaks. Uuesti sai ilma taat käe, s.t maa valgeks ööl vastu 25. kuupäeva. Enamikule Eestist jätkus seda vaid päevaks. Eelviimane märtsi päev oli Peipsi kaldal juba kevade moods – Mustvees mõõdeti pärastlõunal kuu maksimumiks $12,8^\circ$.

Kogu kuu lõikes püsis too kant aga väga jahe (Jõhvi $-1,3$, Mustvee $-0,9^\circ$), Hiiumaa rannik oli terve kraadi jagu soojem.

EMHI ilmajaamade andmeil kadus lumi saartelt juba kuu keskel, Pärnumaalt, kus oli tänavu väga paks lumekiht, teatripäeval ning kõige hiljem, viimasel kuupäeval, Kirde-Eestist.

Et sel talvel oli lumekraami keskkeltäbi, siis polnud ka erilist suurteed maid uputama, isegi Soomaal püsis veetase 70 cm allpool kriitilist taset. Mis sa teed – juba paar aastat pole maa palju vett saanud, ei suvel ega talvel.

Kui paastukuu lume, lõrtsi ning vihma kogused said kokku rehkendatud, selgus, et sademeid oli tulnud normist ehk pikaajalisest keskmisest siiski enam: 48 mm 28 asemel. Kahekordse portsu taevast vett päris seekord Türi (64 mm), poole vähem sadas Hiiumaal.

Päikest võis näha rohkem kui pooltel päevadel, Tartus kokku 104 tunni jooksul. Võrdluseks: mullu 190 tundi, 1988. aastal aga vaid 41 tundi. Eriti palju oleks ultraviolettkiirgust saanud potentsiaalsed päevitajad 12. märtsil, korjusepäeval. Pea poole andis juurde puhtalt lumelt peegelduv kiirgus.

Aprill 2004

Aasta tagasi sai jürriku kokkuvõtte Postimehes pealkirjastatud: "Kas me sellist aprilli siis tahtsimegi?" Kuu oli toona jahe, niiske, ajuti talvinegi (kõva lumetorm!). Aprill 2004 sarnanes seevastu rohkem tunamullusega – põuase, päikeselise ja soojaga. Ainult et kõike seda lõunamaist jagus nüüd veelgi enam, oli ridami-

si päevi, kus Eestis õhusooja isegi enam kui Ateenas, Roomas või Madridis.

Päikest polnud Tartumaal näha vaid kahel päeval, kokku sãras ta üle 264 tunni, s.t 61% võimalikust ajast. Uus kohalik kuu rekord! Rannikul on kevadilmad olnud selgemad – Pärnus mõõdeti 1974. aastal aprilli päikesepaiste kestuseks 286 tundi.

Mis puutub kuivusesse, siis alates 1866. aastast, kui algab Tartu sademete andmerida, on sademeteväärsmaid jürikuid ette tulnud vaid neli. Kõige põuasem oli mitte väga kauge 1965. aasta, kui kogu kuu vãltel vaid tibas veidi (1 mm), isegi kuiva 2002. aasta aprillis sadas Tartumaal vihma, lund ja lõrtsi 22 mm (norm ehk pikaajaline keskmine on 33 mm).

Meteoroloogia ja hüdroloogia instituutis arvatati kogu Eesti aprilli keskmiseks sademete hulgaks ülikesine 10 mm (2002. aastal 15 mm). Kõige enam tuli vihma Võrus (19 mm) ja Tallinna ümbruses (17 mm), napilt aga Viljandi-, Tartu- ja Valgamaal (4–6 mm).

Kui aga arvestada, et eelnenud kuul sadas üle poolteise kuunormi, ei pidanuks nagu põuahãda kõige suurem tulema. Lumi püsis maas ka mitmel kuul, küll vahelduva paksusega, kuid siiski. Emajõgi oli triiki tãis ja kaevudeski veetase mullusest kõrgem.

Kuivus tegi siiski põllu- ja metsamehed ärevaks: Jõgeva Sordiaretuse Instituudist teatas agrometeorolo-

29. mai 2004. Ootamatu hetk maiepost: värskest sadanud lumerahe värskest tãrganud murul. Saue lossipargis pidi meeletu publikumagnetina toimima Grillfest. Kuid hakkas rahet sadama. Rahet oli, aga publikut mitte. Pãrast selgus, et Grillfesti korraldajad lõpetavad Grillfesti korraldamise.

loog Laine Keppart, et kuu lõpu-pãevil mõõdeti mulla niiskuseks sama madal nãitaja, kui oli tunamullusel põua-aastal. Õnneks lubas ta henenud maa masinad põllule juba künnipãeval, 14. aprillil, vähemalt lda-Eestis.

Kõrbekuiv oli ka õhk: mitmel pãeval langes niiskus 13–20%-ni. Sestap pole mingi ime, et põlengud levisid kulutulena nagu igal kevadel. Kõige suurem tuleoht valitses kuu lõpul Viljandimaal – tuleohtu indeks küündis juba pãris kõrge 4400 ühikuni.

Kuigi kalendrikevad saabus juba mãrtsis, algas nn klimatoloogiline kevad (aeg, kui õöpãeva keskmine õhutemperatuur püsivalt ületab +5° ehk vegetatsiooniperioodi algus) Tartumaal seekord 5. aprillil,

keskmisest ligi kaks nãdalat varem. Klimatoloog Jaak Jaaguse andmeil on varaseim kevade saabumine kuupãev (31. mãrts) fikseeritud Viljandis 1948. aastal, hiliseim aga 18. mail 1965. aastal lããnerannikul.

Eriti soe oli tãnavu aprilli keskpaik, tervelt 4 kraadi võrra keskmisest kuumem. 17. ja 21. kuupãeva vahel valitsesid juba suvised temperatuurinãitajad (20. aprillil mõõdeti kuu maksimumiks Valgas 21°). Rekordist jãi tulemus muidugi kaugele – 24. aprillil 2000 mõõdeti Kundas 27,6-kraadine kuumus.

Eesti keskmise õhutemperatuuri rehkendus andis selleks 5,4° (norm 3,3°). Kõige soojem oli mereããrses Pãrnus (6,3°), tunduvalt kũlmem aga jãrveããrses Mustvees (3,9°). Isegi BBC ilmateates mãrgiti korra Ees-

tit kui tavalisest soojema ilmaga kohta.

Veel kuu keskel tundus paljudele, et lõokesti oli nagu vähem kuulda (kas lõunamaalased olid nad nahka pistnud?). Mida lähemale maikuu-le, seda enam oli näha liikumas puukoristajaid (*Sitta europaea*), keda meie amatööornitoloogid soovitasid Euroopa Liidu rahvuslinnuks. Vahest mõjus see, et hea teeninduse kuu ehk siis märtsi järel nimetati pealinnas aprill koristuskuuks?

Mai 2004

Mai 2004, Euroopa Liitu astumise kuu, pakkus aina üllatusi: esimene kolmandik oli siinmail palju palavam ja kuivem kui Vahemere ääres, edasi keeras külmaks kui sügisele Põhjamere kaldail. Kuu lõpp oli siiski „Harju keskmise“ ehk siis Eesti keskmise lähedane.

Kuu algul paistis, et ilm järgib tulinamullust eeskujut: kevade algus oli pea sama püüane ning soe. Nagu tollal, muutusid metsad siin-seal juba ülituleohtlikuks, Ida-Eestis panid julgemad talunikud kartuleid tuhkuiva mulda. Riigi pealinn püstitas isegi ühe soojarekordi: 5. kuupäeval mõõdeti seal 26,8°, suvepealinnas püsis aga paar päeva 27–28-kraadine palavus. Viimase poole sajandi jooksul on Tartumaal lehekuu esimene dekaad soojem olnud vaid 1993. aastal. Öhk oli siinmail keskmisest soojem üle kuue kraadi.

Ja vihma oli mitmel pool (Kirde- ja Lõuna-Eestis) tulnud vaid 1–4 mm! Põllumehed hakkasid ju-

ba aegsasti mõtlema ikaldustoetustele. Ameerika kogemused muuseumis näitavad, et just valimisaastail on valitsus helde küsijaile abiraha jaalgasa.

11. mail lõpetas ilmataat kütteperioodi. Teine dekaad algas kergele öökülmadega, kuu keskel mõõdeti aga Jõgevamaal maapinna lähedal juba 10 miinuskraadi. Suuri kahjustusi said puu- ja viljaaiaid, isegi tammed ning saared kaotasid lehestiku.

Pole ka midagi imestada – viimastel aastakümnetel on mai keskpaik jahedam olnud vaid 1980. aastal. Kes Thuni kalendri järgi külvaksid, neil hävisid taimed, kurtsid aednikud.

Kõige tipuks kukkus 13. kuupäeval veel lund sadama. Noarootsis ja Haapsalu kandis olnud maa kaetud ligi 5-sentimeetrise valge vaibaga. Lumeräitsakaid sadas mitmel pool üle Eesti. Säherdune jõulupilt rõõmustas väheseid, sest aedades murdusid lilled, põõsastelt pudenesid öied.

Muidugi pole maikuine lumesadu meie maal mingi haruldus. Viimati oli maa valge 1999. aasta mais, 1975. aastal mäletatavasti sadas kõvasti isegi 29. mail.

Alles kuu lõpupoolel hakkas sooja juurde tulema. Grillfesti pidavad pealinlased küll külmetasid rahehoogude käes, aga näiteks Põlvamaal oli täiesti talutav varasuvine ilm. Viska või vest maha.

Klimatoloogid rehkendasid Eesti keskmiseks lehekuu õhutempera-

tuuriks 10,2°, mis on (põhiliselt tänu kuumale kuu algusele) 0,3 kraadi keskmisest ehk normist kõrgem näitaja. Sademede langes aga ligi kaks korda vähem kui mullu ehk 34 mm (75% normist).

Itaalias oli mai algus külm: suuri golfivõistlusi lükati vihma ja külma tõttu aina edasi. Prantsusmaa põhjaosa tabas aga 9. mail tugev lumesadu (30 cm), samal põhjusel jäi Kashmirihätta ligi 20 000 India karjakasvatajat.

Juuni 2004

8. juunil, just siis, kui kogu progressiivne astronoomia- (ETV järgi astroloogia-) huviliste pere valmistus jälgima põnevat Veenuse Päikesest üleminekut, kukkus vihma kallama. Tol tähtsal hommikul kostis aga raadiost, oh üllatust: "Selle kauaoodatud vihma tõi Eestisse Siiri Oviir! Häälitage keskerakondlase nr... poolt!"

Sadu oli seks ajaks tõesti oodatud – aprillis sadas riigis vaid napp kolmandik, mais kolmveerand veenormist. Kardeti juba tunamulluse põua-aasta kordumist. 8 mail aga tuli Tartus maha 44 mm veeikiht (juuni norm on 62 mm), vägevaim sadu sel aastal. Filosoof Georg Lichtenbergi parafraaseerides: vihma oli nii palju, et inimesed mustaks ning autod puhtaks said.

Põhjamaise suve kapriiside all kannatasid peale meie kaasmaalaste ka Jeesus Kristus superstaar jt kauged külalised Juudamaalt. Kõige tähtsamal, 11. juuni õhtul, kallas

Tartus Vanemuise mäel paari tunni-ga alla ligi 7 mm vihma (füüsika-hoone sademetemõõtja andmed), õhusooja oli vaid 15 kraadi ümber. Võrdluseks: samal päeval mõõdeti Jeruusalemmas 37 kuumakraadi, värskendavast vihmast vaid unista-ti.

Kuu keskel kuulis enamik eestlasi esmakordselt Pinks ja Matapera küla olemasolust. Neid kahte nimelt visiteerisid kaks tornaadot-trombituulispaska. Keeris, mida õnnestus pildistada, oli tüüpiline, nagu me filmidest olemenäinud: lehtrikujuline, musta pilve all ning tegi ka tornaadolikke tükke: lõhkus maju, juu-ris puid, keeras suure kraana külili...

Ja tegi samasugust mürinat nagu kaubarong. Ilmselt oli tegemist F2 klassi kuuluva pööristormiga, milles tuule kiirus küündib 50–70 meetri-ni sekundis.

Kui ilma poolest enam-vähem sarnases 1998. aasta juunis loetleti Eestis trombe keerlemas vähemalt 24 tükki, siis suvel 2004 piirdus asi õnneks nende kahega.

Klimatoloogiline suvi, aeg, kus ööpäeva keskmine õhutemperatuur ületab 13°, algas kalendrilisest mõni päev varem. Pööripäeval esines aga äikest, sooja oli 14 (Hiiumaal) kuni 21 kraadi (Võrumaal).

Jaaniöö püsis juba teist aastat vihmata, kagus oli kogu päev kena, kirdes sadas pea õhtuni vihma. Tõraveres oli lõuna paiku 19°, tuule-vaiksel hilisõhtul aga 17° sooja. Järgmisel päeval mõõdeti Võrus kuu kõrgeimaks temperatuuriks 26,3°.

Kui juuni lõpul ilmast kokkuvõtteid tehti, selgus, et poole sa-jandi jooksul on märjem olnud vaid kurikuulus 1998. aasta suvi. Eesti keskmiseks sademetehulgaks rehkendati tänavu 129 mm (norm ehk pikaajaline keskmine on 58 mm). Neli korda enam normistsadas Narva-Jõesuus (211 mm), kõige väikse-ma, kuid siiski poolteisekordse nor-mitaitmisega sai toime Ristna (57 mm).

Kui too 1998. aasta suvi oli vähe-malt soe, siis nüüd oli see üle kraadi normist jahedam (13,3°). Külmetas just riigi loodenurk, märksa soojem oli aga kagus, võrokestel.

Kõige kuumem oli välismaine Jaanikuu Pakistanis. Ilusa nimega Sibi linnas mõõdeti 50 kuumapüga-lat. Lõunanabal, Tartu-Tõravere il-majaama Amundseni-Scotti nimeli-ses sõsarjaamas (ka seal on päikese-kiirguse mõõtmise keskus), mõõde-ti selle öö (polaaröö!) seniseks ma-dalaimaks temperatuuriks –73,5°.

8. kuupäev oli kontrastiderohke: Londonis näiteks mõõdeti 31, Šoti-maal aga 12 soojakraadi, Kanadas oli ilm veel omapärasem: paarisaja kilomeetri peal kohtas nii 29,9- kui 2,6-kraadist temperatuuri.

Juuli 2004

Heinakuu rõõmustas peamiselt kummikute, vihmavarjude ja -keepide müüjaid. Eestimaa jäi rikkuri-test päris tühjaks – kõik pagesid na-gu rändlinnud kaugeile lõunamail-le. Ainult et sealgi polnud ilm lati ja kõikjal puhkamist soovis.

Seekord ei nurisenud Lõuna-Ees-ti rahvas, et pealinn saab kõike roh-kem kui nemad. Kui Tallinna püüti uputada kuu jooksul isegi kahel korral ning linlased olid roostest pruunid, siis meie ekvaatorile lähe-mad piirkonnad said ka päikest nä-ha. Ei pääsenud sealsed kodanikud aia kastmisestki.

Kui kuu lõpul Eesti meteoroo-gia ja hüdroloogia instituudis ilmast kokkuvõtteid tehti, selgus, et riik sai keskmiselt vihmavett 104 mm, kõvasti vähem kui juunis (129 mm). Sadude edetabelit juhtis Tallinn, kus viimase, seekord tõelise paduvih-maga tuli kahe päeva jooksul alla 145 mm (kuu pikaajaline keskmine ehk norm 79 mm). Kogu juuli vih-mavesi oleks katnud pealinna ligi 27 cm veekihiga. Õnneks sai too veekogu ikka, kuigi raskustega, ku-hugi ära voolata.

Üldse armastasid pilved sedapuh-ku maa loodenurka: palju sadas ka Kuusikul (147 mm) ning Lääne-Ni-gulas (123 mm). Jällegi oli selgelt näha, kui kasulikud on rabad, mis kui käsnad imesid endasse liigset vett, samal ajal kui paepealsed või asfaldiga alad ei suutnud seda kui-dagi äradada.

Paljudele üllatuseks leiti, et ligi kolmandikus vaatlusjaamadest sa-das keskmisest vähem. Narvakad said seekord kõige vähem kasta, vaid 63 mm. Ikkagi suur kergendus pärast erakordselt märga juunit, kui sealmail valas alla üle 210 mm.

Juuli tegi tänavu sünoptikuile palju peavalu. Eriti see kuu lõpu

Juuliuputus Tallinnas. Upub Eesti Olümpiakomitee maja Pirita tee alguses.

vihmaakord. Mitmed prognoosimudelid andsid eelmistel päevadel õige erinevaid võimalusi ennustusteks. Et aga taevakraanid nii kauaks ja nii valla päästetakse, seda ei osanud ei masinad ega inimesed välja nuputada.

Ilmataat kordas sama kavalat manöövrit, millega 2003. aasta augusti algul sünoptikuid pettis: kalas veidi vihma ja suundus seejärel vihmakottidega üle lahe Soome poole. Siis aga järsk kursimuutus,

ning tsüklon keeras otsa jälle meie poole, seekord hoopis kõvema valinguga. Niisuguse stsenaariumiga tõmbab edukalt alt ka kogenenud sünoptikuid ja igal maal.

10. juulil, seitsmevennapäeval, sadas paljudes kohtades. See aga on teatavasti selge märk, et vihm ei lakka 7 nädala kestel. Aga oh imet! Algas selle suve kõige kuivem periood. Sellist asja olen täheldanud päris paljude aastate jooksul. Pealegi pole Eestis vist piibli suurest

uputusest saadik kunagi nädalaid jutti sadanud.

Mida siis järeldada? Aga vaat seda, et meie esivanemad on tulnud siia maile Lõuna-Aasiast, kus suvel tõesti nädalate viisi kallab rasket mussoonvihma. Mälestused võimsatest loodusnähtustest püsivad rahva kollektiivses mälus ju sajandeid.

Teine üllatus oli see, et kesketlābi oli heinakuu õhusoojuselt "normaalne" ehk pikaajalisele keskmise-

le lähedane. Esimese kümmepäevaku jahe ilm (ligi kraad alla normi) asendus kuu keskel tavalisega ning viimane kolmandik oli juba Tartumaal normist poolteise kraadivõrra kõrgem.

Eesti keskmiseks õhutemperatuuriks arvutati 16,7°, mis on 0,3 kraadi üle keskmise. Soe oli ekvaatorile lähemal olevates maakondades (Võrus 17,5°), jahedam Kuusikul ja Väike-Maarjas (16 kraadi).

Kuumuselt kaugele jäi unelmate aasta, 2001. juuli, kui Tartus saadi kuu keskmiseks 21°. Õnneks ei ole kaua olnud nii jahedaid südasuvisid kui 102 aastat tagasi (14,1°).

Juuli paistis silma (ja kuuldus kõrva) ka äikeselise poolest. Väik tabas isegi Tarvastukiriku torni. Kirja võis panna ka ühe tornaado-trombi-tuulispasa juhtumi. Siis, kui laulupeolised 3. juuli õhtul hirmuga jälgisid pilvede liikumist Tallinna kohal, juuris Virumaal Varangu külas pööris õunapuid ning lammutas katuseid.

August 2004

Kui heinakuul ei saanud õieti heina teha, siis lõikuskuul võis ilma poolest lõigata (kui midagi lõigata ikka oli): augusti esimene kümmepäevak oli üle ootuste soe ja kuiv. Mäletatavasti oli juuli päris soe, ainult et kole vihmane.

Kõige parem aeg nii tööinimestele kui puhkajatele oli sel suvel augusti esimesed tosin päeva. Inimesed said kered roostepruuni asemel päikesest punetama. Järvede ning me-

re veed muutusid suviselt lämmiks – mitte igal aastal ei möödeta seal 25–26 kraadi! Tartumaal jäi viimase poole sajandi soojusrekordist terake puudu – 10. kuupäeva keskmise jäi eelnenuile alla ning rikkus ürituse.

Ka sademete poolest, õigemini küll – nende vähesuse poolest oli esimene dekaad igati meeldiv. Hiiumaal ei sadanud pea tilkagi, vaid Mulgi- ja Võrumaal valas nagu sel suvel tavaks. Kuressaare merepäevadel tundsid end nagu kodus kuu balased ning Erna retkel kaugelt tulnud lõunamaised sõjamehed. Hea, et too retk ei kulgenud Tallinna lähedal – sealsetes randades lehvisid üle hulga aastate uhkelt punalipud. Fekaalsete streptokokkide tõttu.

4. augustil möödeti Pärnus kuu ja ka kogu suve kõrgeimaks temperatuuriks suhteliselt tagasihoidlik 29,5°. Võrdluseks: 12 aasta eest oli Võrus 35,6 kuumakraadi. Nagu Ateenas olümpia aegu. Ainult et kreeklastele on see tavaline suvesoe, põhjamaalastele põrgupalav. Harjumatus kliimas tundub kõik talumatu olevat, nii temperatuur kui tuul kui niiskus.

11. augusti õöl saime imetleda tähesadu. Enne seda oli mitmel pool tugevat pikset kuulda ja tunda. Üldse oli lõikuskuu, nagu ka juuli, väga äikeseline: Tartumaal 9 päeval, mujal isegi sagedamini.

Keskmiselt sadas Eestis normi kohaselt 80 mm vihma. Ei usuksi. Eks nende keskmiste näitajatega ongi ilma puhul sama lugu nagu kesmi-

se palgagagi: raske uskuda. Kui juulis sai suurema sahmaka kaela päris pealinn, siis nüüd oli kõige märjem külmapealinn Jõgeva, kus sadas 114 mm. Lääne pool Eestit jäi kuivemaks (Pärnu, Tallinn, Kuusiku – 58 mm).

Kuidas nägi välja läinud suvi pikaajalises vaatlusreas? Kolme suvekuu (juuni–august) vihmahulgalt jäi 2004. aasta suvi viimases poolsajandis 8. kohale, alates 1891. aastast on aga märgi suvised olnud 10 võrra enam. Sel suvel sai põhiliselt vett kaela Tallinn (405 mm), järgnesid Jõgeva ja Narva-Jõesuu (363 mm), vähe tuli vihma Pärnus (250 mm) ja Ristnas (194 mm).

Õhusooja üle ei võinud just kurta – Eesti keskmiseks temperatuuriks arvutati 17,2°, mis oli märksa kõrgem kui eelnenud kuudel. Ja ligi kaks kraadi kõrgem normist.

August oli mujal maailmas väga tormine, nagu ikka. Kõige suuremat valu said Kagu-Aasia riigid ja USA. Ilusate nimedega taifuunud (Rananim – 'hallo!', Maemi – 'ritsikas', Chaba – 'hibiskus' ja Megi – 'merihunt') laastasid Taiwani, Filipiine, Hiinat ja Jaapanit. Neist kõige tapvam oli Rananim, mis viis hauda 165 inimest mitmest riigist.

Ühendriike rappis rängalt selle aasta kolmas orkaanid Atlantid Charlie. Majanduslik kahju, mis ta tekitas, ületab 15 miljardit dollarit (kolmas koht Andrew ja Hugo järel).

2004. aasta orkaanid ja taifuunud paistavad silma edasilikumise aeglusega, sestap nad tekitavadki pa-duvihmasid ning üleujutusi.